

Петър Берон

ОДИСЕИ

София, 2026

© Издателство „Изток-Запад“, 2026

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

Всички снимки в книгата са от личния архив на автора.

© Петър Берон, автор, 2026

ISBN 978-619-01-1829-9

Петър Берон

ОДИСЕИ

През 2023 г. написах една въздебеличка книга, „Панорама на българската зоология“. Сметнах, че мога да представя впечатленията си в продължение на много десетилетия от развитието на нашата наука – не виждам много други с такъв жизнен път. Познавах много хора, които за младите поколения са или класици, или съвсем неизвестни.

Сега си оглеждам живота от всякъде. Бях решил да нарека тая книжка „Книга за мене си“, но се оказа, че академик Балан много по-рано е използвал това заглавие. Както казва Остап Бендер за стиховете на Пушкин: „Обокрал меня классик!“...

Споменавам „Панорамата“, защото в нея дадох кратка информация справка за близо 300 български зоолози, половината от тях покойници. Оказа се, че малцина от тях са доживели моите 86 години и няма за кога да отлагам прегледа на доста динамичния си живот. Пък ще кажа като Бранислав Нушич: по-добре си е да си напиша аз нещата. Все пак най-добре ги знам...

СЪДЪРЖАНИЕ

Ранни години	11
Меракът за зоология	21
Меракът за планините	24
<i>Защо ходим по планините?</i>	24
<i>Монблан – първият ми четирихилядник</i>	27
<i>По върховете на Мексико</i>	31
Попокатепетъл – Планината на пушека	31
Нова година в кратера на вулкана	36
Орисаба – първенецът на Мексико	37
Вампири	39
По петхилядниците на Африка	41
Ухуру – леденият връх на Африка	41
Маунт Кения – третият ми африкански петхилядник	46
Руvenzори – снегове в Лунните планини	49
Из Хималаите	56
Гозаинкунд-81 и Лангтанг-84	57
Еверест отблизо	65
Каракорум – от Кашгар до К2	81
Разговор на Покрива на света	91
Джебел Тубкал – върхът на Северна Африка	93
Сюпхан – кюрдско гостоприемство	97
Ерджияс – зъб сред равнината	100
Демавенд-72	102
На арменците им остана Арагац	105
Ендува Комбугу, или Маунт Вилхелм	106
Меракът за пещерите	109

Първите големи пещери – Бърно, Абсолон и Моравският карст	117
Мулис	119
Пристигам в Мулис	120
Авантюри на Плас Пигал	122
Корсика – планина всред морето	124
Пак на Корсика	129
Елба – пак Наполеон	130
На юг от Родопите	132
Гуфр Берже – първите българи под 1000 м. дълбочина	135
В пещерите на майте	141
С плевенчани в Бу-56	143
Индиана – в най-голямата пещера	145
Тексас – 20 милиона прилепи	147
Планината на титаните	149
Зигос и Алистрати	150
МЕРАКЪТ ЗА ПЪТЕШЕСТВИЯ	152
Зовът на Африка	154
НИГЕРИЯ	155
Скорпиони	160
Животът в Джос	161
Врагове, по-опасни от лъвовете	162
Москвич 412	164
Обуду и косматата жаба	165
Джуджу	168
Сану, батуре!	170
ТУРИСТИ В ЕКВАТОРИАЛНА ГВИНЕЯ	176
С МОСКВИЧ КЪМ КАМЕРУН	180
ПО РЕКА КОНГО	192
ХАРТУМ И МАХДИ	205
ПЛАНИНА В САВАНАТА	208
АНДИТЕ И АМАЗОНИЯ	210
Рио отблизо	211
Бразилия – изкуственият град	212
Амазонка	213
Да поспрем в Манаус	214

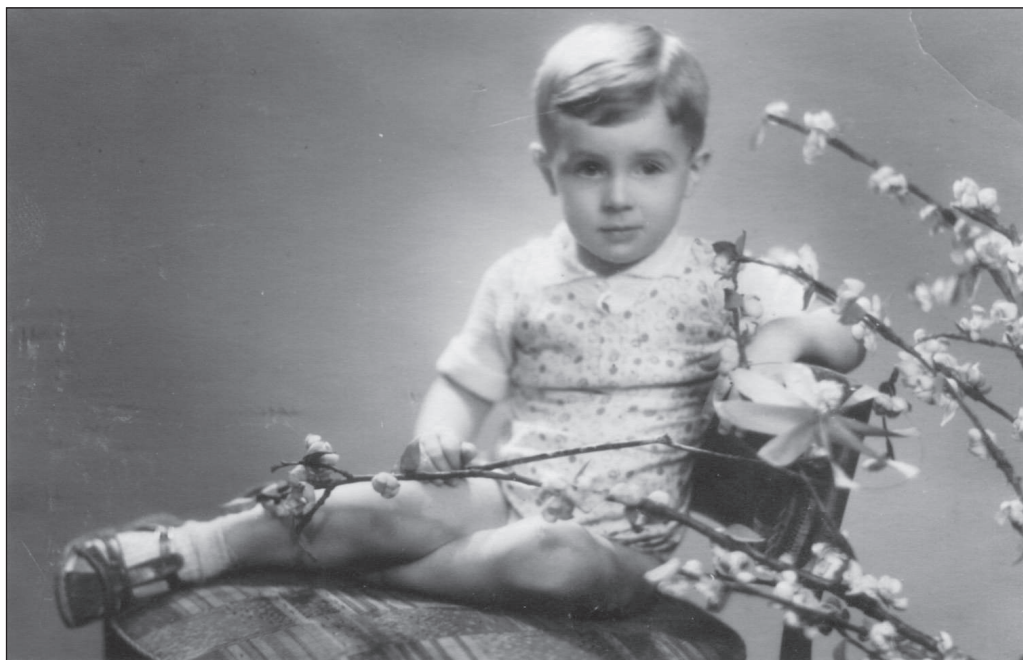
ДОЖИВИЯХМЕ ДА ВИДИМ ПЕРУ	217
<i>От Лима до амазонската селва</i>	217
<i>Куско и Мачу Пикчу</i>	221
<i>Кордилиера Бланка отблизо</i>	224
БОЛИВИЯ	231
<i>Титикака</i>	231
<i>Страната, в която загина Че</i>	232
ЕКВАДОР	237
СТОНОЖКИ ПЕЯТ В МОЗАМБИК	251
<i>Българи ловуват край Мекуфи</i>	252
<i>Пандората</i>	255
ВЕЛИКИЯТ ЗИМБАБВЕ	257
ВИЕТНАМ – ПЕЩЕРИ ПО ОСТРОВИТЕ	261
<i>Виетнам 2008</i>	265
<i>Виетнам 2018</i>	265
<i>Фан Си Пан – върхът на Индокитай</i>	266
ЯПОНИЯ – С ДИПЛОМАТИ НА ФУДЖИЯМА	268
КИТАЙ	271
<i>Поглед отвъд Великата стена</i>	271
<i>Първа среща със Страната в средата</i>	272
<i>На остров Хайнан</i>	276
<i>Чудото на Гуилин</i>	278
<i>Изследваме пещерите на Юннан</i>	279
<i>В пещерата на пекиния човек</i>	282
В СТРАНАТА КИМИРСЕНИЯ	284
НОВА ГВИНЕЯ	293
<i>Нова Ирландия – пещери над плантацията</i>	308
КУБА – СРЕЩИ НА ОСТРОВА НА ПУРИТЕ	311
<i>Хавана и Пинар дел Рио</i>	314
<i>Горещите пещери</i>	321
<i>По върховете на кубинската Сиера Маестра</i>	324
ДОМИНИКАНСКАТА РЕПУБЛИКА	327
ПУЕРТО РИКО	329
БАЛИ И НУСА ПЕНИДА	330

Вулканът Рънджани изригва	332
Драконите на Комодо	337
Тайланд – Страната на свободните	339
<i>От Чианг Май до Пукет</i>	<i>342</i>
<i>Тигровият храм и мостът</i>	<i>346</i>
Ладак – манастири в облаците	348
ЕГИПЕТ	354
Ливан – светлини и сенки в Баалбек	361
Санторини – Атлантида?	365
Китнос	370
Китира	371
Либия – Великата изкуствена река	374
МАЛТА – ПРИКАЗКА ВСРЕД МОРЕТО	378
<i>Малтийците – какви са те?</i>	<i>378</i>
<i>Рицарите</i>	<i>378</i>
<i>Голямата обсада</i>	<i>379</i>
Дни в Москва	382
В обсадения Кабул	387
<i>Страната на опиума</i>	<i>390</i>
<i>Афганистан сега – пак към Ислямски емират</i>	<i>391</i>
Меракът за зоогеография	393
ДРУГИ МЕРАЦИ – СЕМЕЙСТВО, КУЛТУРА, АРХЕОЛОГИЯ И ПР.	395
Военни случки	399
КАК (НЕ) СЕ ОРГАНИЗИРА ЕКСПЕДИЦИЯ	402
Институт по зоология при БАН	405
Героични години: 1979–1989	407
В тресавището на политиката	409
10 ноември – преди и след него	412
Дисидентите	415
КАК БЕ ОСНОВАН СДС	418
Кои бяха първите?	422
Избори	424

ОФИЦИАЛНИ ПОСЕЩЕНИЯ	428
МАРАТОН ПРЕЗ ПЕТ ДЪРЖАВИ	429
СЕДМОТО ВЕЛИКО	431
В БРИТАНСКИЯ ПАРЛАМЕНТ	434
ПАК В НАУКАТА	436
ПАК В ПАРЛАМЕНТА	438
В ГАЗА И ОКОЛНОСТИТЕ С ДЕПУТАТИ	440
<i>Днешната разсипия на Газа</i>	<i>445</i>
НАБЛЮДАТЕЛ НА ИЗБОРИТЕ В КАЗАХСТАН	448
СПС „ЗАЩИТА“	455
СРЕЩА С БАЙ ТОШО	457
ХУБАВО И ЛОШО	459
ОТПЛУВАНЕ (С ПРОДЪЛЖЕНИЕ)	463
СВЪРШЕНО ПРЕЗ ГОДИНИТЕ	464
<i>Книги</i>	<i>467</i>
<i>Награди и отличия</i>	<i>468</i>
СЪБИТИЯ И ДАТИ В ЖИВОТА НА ПЕТЪР БЕРОН	469
ПУБЛИКАЦИИ НА П. БЕРОН	481
<i>Научни трудове</i>	<i>481</i>
Научно-популярни и пътеписни книги, публицистика	489
Речници, биографии, доклади, обобщителни статии, рецензии и други печатни работи с научен елемент или в научни списания	490
Някои научно-популярни, пътеписни и публицистични статии, предговори, послеписи	492
ТАКСОНИ (РОДОВЕ И ВИДОВЕ), НАРЕЧЕНИ НА П. БЕРОН	493

Ранни години

На 1 март 1941 г. България влезе в Тристания пакт. Една година по-рано, на 14 март 1940 г., се родих аз. Единствената връзка между двете събития беше, че първите ми детски спомени бяха от бомбардировката на София на 10 януари 1944 г. и от последвалата евакуация в Търговище, където се роди сестра ми. Сегашните млади хора, които, за да имат деца, чакат абсолютно всичко в кариерата и в битовото им устройване да бъде наред, доста се чудят на семейства като нашето. Три деца посред войната – как са се решили, как са се справили? Това си е тайната на моите прекрасни и героични родители.

Аз през 1942 г.

През есента на 1946 г. станах ученик. Още си спомням моята първа учителка – госпожица Дейкова, която беше преподавала и на малкия княз Симеон. Дали по

тази или по друга причина още на следващата година дойде нова учителка – другарката Спасовска. Хич не ми беше удобно да казвам „другарко“ на много по-възрастната жена, но с всичко се свиква.

От това време имам още един странен спомен. Течаха избори. Край едно училище се биеха и гонеха някакви хора. Попитах баба си какви са тия хора. Тя ми отговори кратко: „Опозицията“. Дълго време след това си мислех, че „опозиция“ означава „лоши хора, които се бият по улиците“.

През 1948 г. откриха възстановения Природонаучен музей. Баща ми ме заведе на откриването, извършено лично от Георги Димитров. Кой да ти мисли тогава, че ще прекарам целия си трудов живот в тази сграда... През 1949 г. гледахме как се издига мавзолеят на „вожда и учителя“; а през есента ни обясниха, че са хванали страшния предател Трайчо Костов и ни наредиха да изрежем портрета му от учебниците. Четири десетилетия по-късно заседавах във Великото народно събрание заедно със сина му Бойко.

Тъкмо бяхме почнали да учим имената на софийските улици и се оказа, че няма много смисъл – комунистите се бяха захванали яко да ги преименуват. „Пиротска“ например беше наименувана на името на големия марксист Йосип Броз Тито. Да, ама тъкмо тогава Сталин се скара с Тито, а почина сталиновият министър и болшевишки палач Андрей Жданов. Набързо нарекоха улицата на него и така стоя сума години. После и това име махнаха и нарекоха многострадалната улица „Трети април“. Това беше Денят на София, но тъй като междувременно беше въведен друг Ден на София, улицата пак си стана „Пиротска“. „Витошка“ беше „Сталин“, оттам се излизаше на площад „Ленин“. Улицата покрай бившия мавзолей беше „Вячеслав Молотов“. Като разкараха Сталин и министрите му от софийските улици, тази улица стана „Софийска комуна“. После – „Княз Александър I“. Комунистите бяха царе на прекръщаванията. През 1949 г. съветският им господар навърши 70 години. Варна стана град Сталин, Мусала – връх Сталин. Добрич се ощастливи с името на Толбухин – маршалът, който нахълта в нашата страна през септември 1944 г. и ни натресе цялата комунистическа измет. Шумен един ден осъмна като Коларовград. Всички тези имена отлетяха в небитието, с изключение на Благоевград и (за съжаление) Димитровград. През 1934 г. Кимон Георгиев преименува градовете и селата с турски имена, но комунистическото преименуване беше друго – сменяха се старинни български имена, като Перник, за увековечаване на съветските слуги. За щастие, това време свърши.

Мога да кажа, че ние, трите деца, бяхме отгледани в Зоологическата градина. Всеки ден майка ми ни водеше там, сядаше на някоя пейка, плетеше или четеше книга, а ние се шурахме между клетките и четяхме табелите. Веднъж ми направи впечатление, че на клетката на сърните пише: „Сърна. В зоологическата градина живее добре.“ Животинките всъщност изглеждаха твърде нещастни и аз попитах баща си откъде управата на градината е извадила заключение, че живеят добре. „Живеят добре, в смисъл, че не умират!“ – отговори баща ми. Запомних този отговор, който всъщност можеше да се отнесе до целия наш добре живеещ при социализма народ.

Към 12–13-годишна възраст се запалих да ходя в Природонаучния музей, да си преписвам надписите и латинските имена и да ги уча наизуст. Музеят беше истински храм на науката. С трепет гледах как от някоя врата излиза човек с бяла престилка, носи в ръка лист хартия и влиза в друга стая. Тези хора ми се виждаха богове. Нямах и понятие, че това бяха „здрави другари“, комунисти, събрани само преди няколко години от кол и въже, за да „освежат“ персонала на Царския музей. Аз, разбира се, не можех да зная тогава тези неща, а още по-малко можех да предположа, че ще прекарам в този музей целия си творчески живот и дори ще му стана директор.

Баща ми (Кирил Берон) и децата му – аз, Владимир и новородената Маргарита (евакуирани в Търговище; 1944)

Между моите спомени от 50-те години бяха и трите единствени шамара, които съм изял от баща си. Първият беше за това, че съм отговорил безочливо на баба си (а тъкмо тогава баща ми влезаше в стаята). В нашия квартал живееха много бележити хора, но кой да ти знае – бяхме малки деца. Един такъв човек беше престарелият художник Александър Божинов, който често минаваше край нас с особена, подскачаща походка. Ние, дечурлигата, тичахме след него и викахме „Божинката, пружинката!“. Веднъж наблизко се оказа баща ми и си издох втория шамар. Но не беше само това – баща ми ме прибра вкъщи и ми разказа за значението на Александър Божинов за нашата култура.

Третият случай беше по-сложен. В съседната къща до нас, на булеварда, който три пъти си сменя името, живееше проф. Иван Лазаров, голям скулптор, ценен

и от комунистическата власт. В двора му, разделен от нашия с една ограда, беше ателието му. Там имаше редица недовършени статуи и един варел със скулпторска глина. Ние се прехвърляхме през оградата и от глината майсторехме разни неприлични придатъци, с които украсявахме статуите. Един ден, като се прибирах вкъщи, видях паднал край кутиите незалепен пощенски плик. Беше адресиран до баща ми. Ние вкъщи не си четяхме писмата, но този плик беше отворен и реших да погледна в него. Пишеше нещо като: „Ако не обуздаете сина си, ще се наложи да взема срещу вас административни мерки. Проф. Иван Лазаров.“

Отидох при баща си и го запитах какво е това „административни мерки“. С мрачни предчувствия баща ми пое писмото, прочете го и получих третия шамар. Той беше придружен от лекция за творбите на проф. Лазаров (статуята на майката на Дебелянов, композицията „Те победиха“ и други). А по въпроса за административните мерки баща ми каза, че още една такава гаменория – и ще се озовем някъде в Добруджа или в Делиормана. По това време изселвах и за по-дребни неща, а баща ми, бивш търговец, и майка ми, генералска дъщеря, едва удържаха положението си на безпартийни. За комунистите това бяха „бивши хора“ и добре, че нищо не им се случи.

Покрай нас често минаваше внушителен старец с два дебели бастуна. Това беше Борис Вазов, най-малкият брат на поета и двамата генерали Вазови. На края на съседната улица „Женева“, един срещу друг, живеяха двамата превратаджии Кимон Георгиев и Димо Казасов. Когато Кимон почина, преименуваха улицата на негово име, после пак стана „Женева“. На тази улица живеяха баща и син с едно и също име – Александър Стрезов. Бащата беше редактор на списание „Природа и знание“, което публикува първите ми статии. На 16 години отидох до дома им, като държах в ръка написаното. Позвъних. Отгоре се отвори едно прозорец и се показва старият Стрезов.

– Какво има? – запита.

– Нося една статия – отговорих.

Прозорецът се затвори и се чу шляпане на чехли по стълбите. Вратата се отвори около два сантиметра, Стрезов дръпна листите от ръката ми, без да каже дума. След един месец видях първата си статия отпечатана.

Синът Сашко, виден наш пещерняк, беше интересен събеседник и около него винаги имаше слушатели. Един от тях го беше наклепал пред властта и Сашко лежа две години в затвора заедно с криминални престъпници. А какво беше неговото престъпление?

Един ден, когато се завърнах от Африка, срещнах Сашко.

– Саше, какво стана? – го запитах. – Кой те наикисна така?

– Кой – отговори тъжно, – приятелите, разбира се!

Приятелите, наивни момчета, незапознати с комунистическото „правосъдие“, били разпитвани един по един.

– Верно ли е, че сте говорили, че партизанското движение у нас било слабо?